

SCIENCES VS HUMANITIES: ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПРИРОДНИЧИХ НАУК У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Опришко Н. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології та лінгводидактики
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
вул. Ярослава Мудрого, 25, Харків, Україна
orcid.org/0000-0003-1964-5821
nataopryshko21.11@gmail.com*

Ключові слова:

*постмодернізм, осмос,
тургор, інтертекстуальність,
деконструкція*

В основі постмодернізму лежить його інтердисциплінарність: колажування та деконструкція, характерні рівною мірою для постмодерністської філософії та мистецтва в усіх його проявах, передбачають руйнування усталених форм і методів функціонування світу взагалі та постмодернізму в ньому зокрема. Слідом за французьким філософом Ж. Дельозом, чия теорія номадизму є, без сумніву, авторською версією постмодернізму, ми можемо стверджувати: постмодерністська думка, реконструюючи реальність, часопростір, принципи світобудови та засади написання літературного тексту, водночас наполягає на необхідності «власної деконструкції» (Ж. Дельоз). Тобто апріорі вимагає від дослідника максимального урізноманітнення інструментарію, за допомогою якого дана деконструкція буде проводитися. Тому не дивно, що численні постмодерністські студії все частіше залучають для аналізу терміни та поняття з інших наук, зокрема і природничого циклу, так звані Sciences. Деякі міждисциплінарні терміни («небулярність», «дифузність», «ризом» тощо) стали закономірними точками в естетиці та філософії постмодернізму, хоча їх використання у філології досі є рідкістю.

У статті авторка вдається до спроби популяризації поняття осмосу та тургору саме як термінів сучасного літературознавства. Ці терміни вперше були запропоновані нею в дисертаційному дослідженні «Еротичний осмос постмодернізму у версії Юрія Андруховича» (2017 рік), де використовувалися для аналізу постмодерністських текстів. На думку автора, дані терміни допомогли повніше схарактеризувати творчий доробок Ю. Андруховича як сферу проявлення інтертекстуальності та деконструкції. Водночас використання понятійно-категоріального апарату інших дисциплін (у цьому випадку природничих), з одного боку, підкреслює міждисциплінарну природу постмодерністської філософії та літератури, а з іншого – дає можливість трансформувати засади літературознавства, так само перетворюючи його на міждисциплінарний постмодерністський феномен. Адже постмодернізм є і напрямом філософської думки, і мистецькою течією, і науковою парадигмою, здатною осмислити постмодерністські тенденції й узагальнити здобутки.

SCIENCES VS HUMANITIES: USE OF NATURAL SCIENCE TERMINOLOGY IN CONTEMPORARY LITERATURE STUDIES

Opryshko N. O.

*PhD in Philology, Associate Professor,
Head of the Philology and Linguistic Didactics Department
Kharkiv National Automobile and Highway University
Yaroslav Mudryi str., 25, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1964-5821
nataopryshko21.11@gmail.com*

Key words: *postmodernism, osmosis, turgor, intertextuality, deconstruction.*

Interdisciplinary nature of postmodernism is one of its basic principles, lying at the very core of its paradigm: collage and deconstruction, which are equally characteristic of postmodern philosophy and art in all its manifestations, involve the destruction of established forms and methods of the world in general and postmodernism in it, in particular. Following the opinion of J. Deleuze, a French philosopher, whose theory of nomadism is, without a doubt, the author's version of postmodernism, we can assert: postmodern thought, reconstructing reality, time and space, the principles of world structure and the principles of narration, at the same time insists on the need for "its own deconstruction" (J. Deleuze). In other words, it a priori requires the researcher to maximally diversify the tools with which this deconstruction is to be carried out. Therefore, it is not surprising that numerous postmodern studies increasingly involve terms and concepts from other fields of knowledge, including the so-called Sciences, for analysis. Some interdisciplinary terms ("nebular", "diffusion", "rhizome", etc.) have become significant points in the aesthetics and philosophy of postmodernism, although their use in philology is still rare.

In this article, the author attempts to popularize the concepts of osmosis and turgor precisely as terms of modern literary studies. These terms were originally proposed by her in the thesis paper "Erotic osmosis of postmodernism in the version of Yuriy Andruhovich" (2017), where they were used to analyse postmodern texts. In the author's opinion, these terms helped to characterize the texts of Y. Andruhovich as a sphere where the manifestation of intertextuality and deconstruction takes place. At the same time, the use of the conceptual-categorical apparatus of other disciplines (in this case, natural sciences) on the one hand emphasizes the interdisciplinary nature of postmodern philosophy and literature, and on the other hand, provides an opportunity to transform the foundations of literary studies, thus turning them into an interdisciplinary postmodern phenomenon. After all, it is a common knowledge that postmodernism is both a direction of philosophical thought, an artistic trend, and a scientific paradigm capable of comprehending postmodern trends and generalizing achievements.

У візії Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі (1970-і рр.), постмодерністська думка «не є вкоріненою в конкретному місці, але постійно переміщується всіма можливими концептуальними та дисциплінарними територіями» [3, с. 184]. Про це говорить і Тетяна Гуменюк (2002 р.), яка стверджує, що нині «гуманітарні науки не знають у своєму розвитку ідеологічних обмежень, не змушені рухатися в єдиному методологічному «коридорі»» [2, с. 3]. На думку дослідниці, інтеграція суміжних гумані-

тарних наук в аналіз феномену постмодернізму – це лише початкова спроба міждисциплінарного декодування його, тоді як використання «понятійно-категоріального апарату конкретних наук» [там само] поступово набуває більшої популярності, таким чином накопичується корпус нових термінів і визначень, що дав би змогу більш повно схарактеризувати багатовекторність постмодерністської філософської думки та літературно-мистецького стилю. Тож нині, коли, за визначенням

М. Епштейна, постмодернізм переживає період свого згасання та трансформації, а важливість класифікувати його численні здобутки вже не викликає сумнівів, саме міждисциплінарне прочитання, як нам здається, найбільш точно могло б актуалізувати перцептивні точки постмодернізму в літературі. Адже ризоматична, нелінійна природа постмодернізму заперечує чітко окреслені рамки, тяжіючи до безкінечної кількості потрактувань і пояснень будь-якого його прояву [див.: 10]. Отже, стає можливим, навіть логічним, аналіз різних аспектів постмодерністського тексту за допомогою понять і термінів інших галузей знань. Без применшення внеску класичного літературознавства в дослідження феномену постмодерністської літератури взагалі та її української версії зокрема ми пропонуємо інтердисциплінарне прочитання постмодерністського тексту, послуговуючись термінами, запозиченими із природничих наук.

Мета статті – довести доцільність застосування понятійно-категоріального апарату наук природничого циклу, зокрема термінів «осмос» і «тургор», у літературознавчому аналізі. Досягнення нашої мети передбачає виконання низки **завдань**, головними серед яких є такі: дати визначення поняттям «осмос» і «тургор» у сфері природничих дисциплін і в гуманітаристиці, продемонструвати їхню органічність в аналізі постмодерністського літературного дискурсу.

Об'єктом дослідження стають тексти сучасних письменників, у яких міждисциплінарна природа постмодернізму відстежується особливо чітко, тоді як **предметом дослідження** залишаються поняття осмосу та тургору в їхньому літературознавчому аспекті.

Теоретики та дослідники постмодернізму часто підкреслюють кризовий характер постмодерністської свідомості, притаманне їй бачення світу як хаосу без ціннісних орієнтирів, світу «децентрованого» та фрагментованого дискурсу, що виливається у феномен постмодерністської чутливості. Для людини, зануреної в постмодерну культуру, вона подібна до живої клітини, яка перебуває в постійній взаємодії з навколишнім середовищем. Процес постійних взаємних впливів, інтерференцій, дифузії різних елементів постмодерністського дискурсу найбільш точно, на нашу думку, відображає запозичений із наук природничого циклу термін «осмос».

Традиційно під «осмосом» (гр. *ὄσμος* – «поштовх, тиск») розуміють процес спонтанного проникнення та розчинення речовини в певному середовищі [див.: 9]. Він забезпечується наявністю перегородки (мембрани), що пропускає малі молекули розчинника, але непроникна для більших молекул розчиненої речовини, і завдяки цьому відбувається вирівнювання концентрації

розчину по обидва боки мембрани. Уперше явище осмосу привернуло увагу французького дослідника А. Нолле в середині XVIII століття, пізніше більш детально його розробляли в XIX–XX століттях Л. Траубе, В. Пфеддер, Я. Вант-Гофф, Я. Д. Ван-дер-Ваальс та інші, причому активне дослідження осмотичних процесів у біології, хімії, медичних науках триває дотепер.

У культурологічному сенсі можемо говорити про осмос як механізм взаємодії різних культур та/або окремих елементів у рамках однієї культури. Таке бачення дифузності культур, що взаємодіють одна з одною, не є новим у понятійному апараті постмодернізму. На думку польської дослідниці С. Вислоух, постмодерністську культуру важко зрозуміти повною мірою «без залучення міждисциплінарних зв'язків, без можливості застосування їх у сфері інтерпретації» [8, с. 311–312]. Терміном «осмос» оперує один із теоретиків постмодернізму Р. Барт у «Міфологіях» (1957 р.), хоча і вживає дане поняття лише на позначення культурного та психологічного впливу дорослих на світ дитини. Метафора осмосу отримує ширше та глибше філософське, зокрема культурологічне, наповнення в 1970-і рр. Так, наприклад, у статті «Культурний осмос» ігумен Геннадій (Євгеній Ейкалович) говорить про осмос, колоїд і дифузю як основні типи взаємодії культур.

Сучасне літературознавство також запозичило термін «осмос» для окреслення виняткової дифузності постмодерного тексту, співвідносною із класичним для постмодернізму поняттям інтертекстуальності, адже «книга імітує світ так само, як мистецтво імітує природу, – за допомогою процесів, що властиві для неї й успішно завершують те, чого природа не може або більше не може робити» [6, с. 32]. Уважаючи осмотичний характер постмодерного тексту його визначальною рисою, можемо таким чином пояснити постійний діалог між внутрішнім і зовнішнім простором тексту, а ширше – універсальний характер принципу діалогічності, що структурує весь світ постмодерної культури. Подібно до живої клітини, яка «спілкується» з навколишнім середовищем шляхом постійного руху рідин і розчинених у них речовин через клітинну мембрану, слово в постмодерному тексті – не статичний елемент, воно змінюється, розвивається, є живим компонентом дискурсу, що завжди залишається у взаємодії (діалозі) зі своїм ідеологічним, культурним, суспільним і мовним середовищем.

Саме такий варіант взаємодії і дозволяє говорити про сучасну культуру загалом і літературу зокрема як про постійний діалог, навіть полілог текстів, що в усій фрагментованості та колажованості являє собою впорядковану цілісність. У концепції, запропонованій Ж. Дельозом

у роботі «Логіка смислу» (1969 р.), ця нетипова, неоднорідна цілісність є водночас тотожністю хаосу та космосу, територією сенсу та нонсенсу. У літературі ж письменники, оскільки прагнуть зберегти власну ідентичність у вирі тотального взаємопроникнення культур, стилів і текстів, вдаються до постмодерністської гри, що відбувається у формі діалогу текстів і в деякому розумінні є тотожною ідеєю, яку Ж. Женетт вкладає в поняття «інтертекстуальність», а Ю. Крістева називає глибинною структурою дискурсу.

За принципом осмосу, постмодерна література створює поле, у якому домінує не раціональна, логічно оформлена рефлексія автора-творця, а глибоко емоційна реакція сучасної людини на світ навколо неї. Подібне світовідчуття знаходить відображення в композиції текстів, де письменник прагне відтворити справжній хаос життя через штучно організований хаос фрагментарної оповіді, компоненти якої подібні до ризоми-корінця. У ботаніці коренева система подібного типу носить назву мичкуватої, і вона, на відміну від стрижневого кореня, здатна утворювати такі змішування-контамінації, де кожен компонент, об'єднуючись з іншим, зберігає власні особливості. Але водночас даний процес – це осмос, який передбачає суворий відбір і фільтрацію інтертекстуальних елементів, чого не могло би бути, скажімо, у некеровано розсіяній «туманності» (В. Каляга). І саме текст як метафора клітинної мембрани здатен забезпечити впорядкованість цього хаотичного переходу, доцільність міжтекстового діалогу. Це значить, що всі «небажані» інтертекстуальні елементи залишаються поза текстом, врівноважуючи дискурс і залишаючи поряд із численними інтертекстуальними вкрапленнями місце для авторської думки. Одним із механізмів забезпечення такої рівноваги стає тургор.

У природничих науках термін «тургор» уживається на позначення напруженого стану оболонки живої клітини в ту мить, коли до неї в результаті осмосу потрапляє вода, яка притискає цитоплазму до клітинної стінки, спричиняючи таким чином певну неспроможність до подальшого проникнення води у клітину, а отже, і її життєдіяльності [див.: 9]. Як тургор у живій клітині не пов'язаний із її центром (явище відбувається на межі із клітинною мембраною), так само і простір сучасного тексту ацентрований, тобто не віддалений від центру, а радше позбавлений будь-якого поняття центру за визначенням. Його структурує ідея осмотичності як хаотичного взаємопроникнення елементів різних текстів, а ширше – різних культур і різних галузей знань, що просочуються одне в одне, розчиняються одне в одному та взаємодіють на різних рівнях. У результаті осмосу сучасний текст перетворюється на принципово

несистемну, невпорядковану мозаїку фрагментів, відкрити безмежній кількості довільних інтерпретацій. Внутрішнє напруження, тотожне процесу клітинного тургору, відбувається в тексті шляхом інтенсивної дифузії інтертекстуальних елементів і водночас – принциповістю їх відбору, у результаті якого фрагменти різного походження змогли б співіснувати максимально органічно в рамках одного тексту.

У постмодерністському літературному дискурсі можна знайти немало способів проявлення осмосу та тургору. Проте, на нашу думку, найбільш чітко це можна простежити в тексті, структурованому не у формі традиційного наративу, де людське життя виглядало б «однобоким і пласким» (М. Епштейн), а за допомогою жанру роману-словника, що демонструє свою власну мову, концептуальну модель авторського світогляду, вміщуючи все розмаїття особистого й інтертекстуального авторського досвіду. Ідеальною осмотичною територією, як і простором проявлення осмотичного тиску (тургору), можна вважати, наприклад, роман «Лексикон інтимних міст» (2011 р.) українського письменника-постмодерніста Ю. Андруховича.

Варто зауважити, що словник-лексикон уже давно став одним із способів впорядкування постмодерністського тексту. Найперше це роман Р. Барта «Фрагменти мовлення закоханого» (1977 р.), який, окреслюючи знакові стадії інтимного дискурсу оповідача, перетворюється на тезаурус любовного досвіду всієї європейської цивілізації. Серед інших знакових прикладів – «Хозарський словник» М. Павича (1984 р.), «Абетка» Ч. Мілоша (2001 р.), «Лексикон таємних знань» Т. Прохаська (2004 р.), «Кінець світу: перші підсумки» Ф. Бегбедера (2011 р.). В останньому, окрім усього іншого, автор подає критерії для відбору книг до такого собі «підсумкового» списку, і ці критерії, поза всяким сумнівом, можна розглядати як «мембрану-фільтр, що і забезпечує процес внутрішньотекстового тургору» [7, с. 20].

Стратегія створення текстів словниково-енциклопедичного типу не є новою і для самого Ю. Андруховича, одного із творців «Малої української енциклопедії актуальної літератури» (1998 р.), яка має алфавітне впорядкування, близьке до тексту-словника. Але саме «Лексикон інтимних міст», який за визначенням є художнім текстом, найкраще вписується в постмодерністську модель роману-лексикона/тезауруса/словника. Український письменник, хоча й переживає виняткову інтимність (про неї свідчить, зокрема, і назва «Лексикон <...>») з містами, переліченими у своєму романі, не розміщує їх, на відміну від Ф. Бегбедера, за принципом значущості / близькості для себе. Зате логічно припу-

стити, що ця інтимна близькість, яку автор-оповідач відчуває до описаних і відвіданих міст, стає основним критерієм їх проходження в тіло тексту, так би мовити, забезпечує текстовий осмос. Але водночас вона не може бути рамкою-мембраною: значущих і привабливих міст настільки багато, що кількість їх могла б розсунути межі роману майже до безкінечності. Так постає необхідність іншої мембрани, яка структурувала б «Лексикон», обмежуючи його осмотичний простір, і забезпечувала б водночас існування дискурсу через механізм тургору. Логічним і простим способом досягнення такої мети стає абетковий варіант упорядкування тексту. Абетка – найпростіша і всім відома впорядкована система, «цілісна й до кінця заповнена даність» (Ю. Андрухович), яка має змогу встановити певну послідовність, упорядкувати хаотичний авторський наратив. На переконання самого Юрія Андруховича, «з усіх можливих систем координат абетка є для письменника найріднішою. Людина, що за природою бачить світ перш усього описаним словами, складеними за допомогою літер, знаходить в абетці свою найнадійнішу і чи не єдину опору. Єдино можливий порядок розташування знаків надає їм, знакам, ваги символів» [1, с. 7]. Це забезпечує цілісність постмодерністського твору як винятково осмотичного середовища: обмеженість (у даному випадку – алфавітна) не відмежовує текст від ширшого постмодерністського дискурсу, що могло би зупинити процес текстового осмосу, а лише стає рамкою-мембраною, яка не дозволяє фрагментам розлетітися, водночас фільтрує та лімітує зміст інформації, її кількість у межах кожного окремого фрагмента, а також надає читачеві можливість вибору того, де, коли і для чого розпочати процес читання.

Творячи свій «Лексикон <...>», Ю. Андрухович не претендує на енциклопедичну універсальність власних суджень або інформативність розділів, притаманну словниковим статтям. Важливим завданням стає пошук способів, механізмів і принципів відбору того, що візьме участь у процесі текстового осмосу, а конкретніше – відбору міст, які стануть у порядку літер української абетки, формуючи перелік «інтимних» для автора топосів. Зауважимо, що для Ю. Андруховича, як і для багатьох представників постмодернізму, саме любов / близькість стає певною мембраною, критерієм існування та здійснення текстового осмосу. За умови, що мембрана є фільтром, який пропускає в осмотичне середовище потрібні тексти (чи його автору) елементи, процес тургору (внутрішньої напруги) усвідомлюється як механізм, що затримує чужорідні елементи, не дозволяючи їм проникнути в тіло тексту. Інакше кажучи, цей уже не клітинний, а текстовий тургор формує

обмеження, рамку, перетворює текст на досить автономну, хоча деякою мірою й відкритую осмотичну систему.

Роман-лексикон як інтертекстуальний простір, не лише впорядкований абеткою, а ніби створений нею, стає для українського письменника ідеальним ландшафтом розгортання любовного дискурсу, принаймні в контексті роману з містом, а ширше – роману з романом про місто. Ідеальним він є не лише завдяки своїй універсальності та вичерпності, про яку говорить Ю. Андрухович у «Передмові типу інструкції», а й через можливість реалізації у словниковій формі того тотального «намагання систематизувати світ бодай у якомусь його сегменті» [1, с. 7], що стало характерним для багатьох письменників на сучасному етапі доби постмодерну, коли множинність, навіть деяка інфінітність інтерпретацій стає не просто цілком можливою навіть у межах «елементарно систематизованої бази знаків» [1, с. 7]. Юрію Андруховичу такою базою бачиться алфавіт, який виступає єдино правильним тлумаченням зібраних у лексиконі знань, до того ж сам автор пропонує кілька варіантів читання тексту поза основним – читанням за українською абеткою. Перший приклад – це латиниця, отже, назви розділів (тобто назви відповідних міст) розмістяться вже в новій послідовності через відмінності правопису деяких із них в українській і європейських мовах і через іншу послідовність букв у латинській абетці. Що це, як не прихований інтертекст із досвіду деконструкції, де еквіваленти одного слова (чи тексту) у різних мовах тотожні, але не такі самі? Адже Ж. Дерріда зазначає: «Переклад дотичний до оригіналу лише мимохідь і лише в безкінечно малій точці змісту, щоби продовжити шлях відповідно до найвласнішого курсу, з дотриманням закону вірності у свободі мовного руху» [4, с. 63]. Нова мембрана (інша абетка) породжує перспективу не нового тексту, а радше альтернативного оригіналу, одного із множинних його прочитань, бо, на думку того ж таки Ж. Дерріда, переклад не є «вторинна та похідна подія відповідно до мови оригіналу» [5, с. 27].

Але в душі притаманної всім його текстам постмодерністської гри Ю. Андрухович, окрім латиниці, пропонує низку інших способів упорядкування, а отже, і прочитання «Лексикона». Серед них є часткова чи навіть цілковита відмова від використання будь-якої абетки взагалі, наприклад, пропонується розташовувати міста-розділи за роками відвідання, країнами, розміром, значенням у житті автора, розташуванням зі сходу на захід тощо. Не залишаються поза увагою і менш чітко окреслені варіанти послідовності: «за землетрусами, порами року, гірськими чи рівнинними ландшафтами. Міста, в яких мені

снилися сни. Міста, в яких нічого не снилося. Міста, які мені снилися. Міста, в яких я не спав. Міста, які не сплять. Міста, які не дають спати» [1, с. 13]. Але в такому разі стабільність роботи фільтра-мембрани ставиться під сумнів: тотальна хаотичність відтепер не лише на рівні писання, але й на рівні сприйняття, розуміння й інтерпретації може породити надто велику кількість площин і варіацій, що, у свою чергу, послабить тургор текстового осмосу. Тому Ю. Андрухович зрештою повертається до визначення множинної, інфінітної свободи, притаманної постмодернізму загалом: «читайте цю книжку, як вам заманеться, у цілком довільній послідовності, відкривши її на цілком довільній сторінці, неважливо!, з кінця, початку чи середини. Йдеться ж усе-таки про свободу – власне кажучи, заради неї я й писав усе, що трапиться вам на цих сторінках» [1, с. 13]. Таким чином і дистанціюючись від тексту, надаючи читачеві свободу, навіть певну претензію на «співавторство», український письменник, проте, відмовляється від традиційної для постмодернізму концепції «смерті автора» (Р. Барт). Навпаки, «Лексикон інтимних міст» перетворює постмодерністський дискурс, принаймні у версії Ю. Андруховича, на територію воскресіння постаті автора, «повернення творця-деміурга» (вектор, започаткований письменником у замість-романі «Таємниця» (2007 р.) та низці інших (псевдо)біографічних текстів). Автор ніби відсторонюється від тексту, усе одно залишаючись у ньому, і як творець, і як персонаж, чим підсилює тургор (внутрішній тиск) текстового осмосу.

Як бачимо, поняття осмосу (осмози) та тургору (внутрішнього тиску), запропоновані як для літературознавчого прочитання роману Юрія Андруховича «Лексикон інтимних міст», так і для декодування постмодерністського тексту, досить органічно вписуються в характерну для сучасної науки парадигму міждисциплінарності. Звичайно, нині це лише спроба фокалізації постмодерністського тексту за допомогою понятійного апарату природничих дисциплін. Проте у світі, що тяжіє до глобалізації як стирання меж між кордонами та світоглядами, нівелювання відмінностей між різними науковими парадигмами є логічно вмотивованою перспективою. Отже, уживання термінології природничих чи будь-яких інших, не дотичних до гуманітаристики, наук може стати новим етапом у літературознавстві зокрема й у філологічних студіях загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики. Київ : Meridian Czernowitz, Майстер книг, 2011. 480 с.

2. Гуменюк Т. Постмодернізм як транскультурний феномен. Естетичний аспект : автореф. дис. ... докт. філ. наук : 09.00.08. Київ, 2002. 30 с.
3. Делёз Ж., Гваттари Ф. Трактат о номадологии / пер. и предисл. Валерия Мерлина. *Новый круг*. 1992. № 2. С. 183–187.
4. Деррида Ж. Вокруг Вавилонских башен (Destours de Babel) / пер. с франц. и коммент. В. Лапицкого. 2-е изд., испр. Санкт-Петербург : Machine, 2012. 118 с.
5. Деррида Ж. Письмо к японскому другу. *Вопросы философии*. 1992. № 4. С. 21–28.
6. Нич Р. Світ тексту: постструктуралізм і літературознавство / перекл. з польсь. Олена Галета. Львів : Літопис, 2007. 316 с.
7. Опришко Н. Абеткове впорядкування постмодерністського тексту-лексикону як один із способів проявлення його осмотичної природи. *I Таврійські філологічні читання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 27–28 лютого 2015 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 18–21.*
8. Теорія літератури в Польщі : Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст. / упоряд. Б. Бакули; за заг. ред. В. Моренця; пер. з польськ. С. Яковенка. Київ : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2008. 531 с.
9. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Киев : Студия «Ковчег», 2009. 1 электрон. опт. диск (DVD-ROM) : цветн. : 12 см. Системн. Требования : Pentium 500 МГц или выше; 64 Мбайт RAM; видеоадаптер SVGA; DVD-ROM.
10. Deleuze G., Guattari F. A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia. London; New York : Continuum, 2004. 632 p.

REFERENCES

1. Andruhovich, Yu. (2011). *Leksykon intymnykh mist. Dovol'nyy posibnyk z heopoetyky ta kosmopolitky* [Lexicon of intimate cities. An arbitrary guide to geopoetics and cosmopolitics]. Kyiv : Meridian Czernowitz, Mayster knyh.
2. Humenyuk, T. K. (2002). *Postmodernizm yak transkul'turnyy fenomen. Estetychnyy aspekt* [Postmodernism as a transcultural phenomenon. Aesthetic aspect] [Doctoral dissertation, G. S. Skovoroda Institute of Philosophy]. Kyiv : National Academy of Sciences.
3. Deloz, Z. H., Gvattari, F. (1992). *Traktat o nomadologii* [Treatise on nomadology] / Translation and preface by Valery Merlin. *Novyy krug*. № 2. Pp. 183–187.
4. Derrida, Z. H. *Vokrug Vavilonskikh bashen (Destours de Babel)* (2012). [Around the Towers of Babel (Destours de Babel)] / Translation from

- French and comment. V. E. Lapitsky. 2nd ed., rev. St. Petersburg : Machine.
5. Derrida, Z. H. (1992). Pis'mo k yaponskomu drugu [Letter to a Japanese friend]. *Voprosy filosofii*. № 4. Pp. 21–28.
 6. Nych, R. (2007). Svit tekstu: post strukturalizm i literaturoznavstvo [World of text: post-structuralism and literary studies] / Translated from Polish by Olena Galeta. L'viv : Litopys.
 7. Opryshko, N. O. (2015). Abetkove vporiadkuvannya postmodernists'koho tekstu-leksykonu yak odyn iz sposobiv proyavlennya yoho osmotychnoyi pryrody [Alphabetical arrangement of the postmodern text-lexicon as one of the ways of manifesting its osmotic nature]. *I Tavriys'ki filolohichni chytannya* : proceedings of the International conference of applied sciences. Kherson : Vydavnychyy dim "Hel'vetyka", pp. 18–21.
 8. Teoriya literatury v Pol'shchi: Antolohiya tekstiv. Druha polovyna XX – pochatok XXI st. (2008). [Literary theory in Poland: Anthology of texts. The second half of the 20th – the beginning of the 21st century] / Edited by B. Bakuly; General Manager ed. V. Morenets; Trans. from Polish S. Yakovenko. Kyiv : Vyd. dim "Kyyevo-Mohylyans'ka akademiya".
 9. Entsiklopedicheskiy slovar' Brokgauza i Yefrona : *Multimedia Edition* [Encyclopedic Dictionary of Brockhaus and Efron]. Kyiv : Studiia "Kovcheg", 2009. CD-ROM.
 10. Deleuze, G., Guattari, F. (2004). *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. London, New York : Continuum.